

Recenzja
w przewodzie doktorskim Pana mgra Dominika Wizjana
w dziedzinie sztuki
w dyscyplinie sztuki muzyczne

Podstawowe dane recenzenta

prof. dr hab. Krzysztof Sowiński
Akademia Muzyczna im. I.J. Paderewskiego
ul. Św. Marcin 87; 61-808 Poznań
ksowinski@amuz.edu.pl
Poznań, 13 listopada 2024 r.

Zlecniodawca opinii

Rada Dyscypliny Sztuki Muzyczne Akademii Sztuki w Szczecinie – pismo z dnia 30 września 2024 roku.

Zlecenie zostało podjęte zgodnie z uchwałą nr 1 z posiedzenia członków Komisji Doktorskiej z dnia 30 września 2024 roku powołanej przez Radę Dyscypliny Sztuki Muzyczne Akademii Sztuki w Szczecinie zgodnie z uchwałą nr 3/I/2024 z posiedzenia z dnia 26 września 2024 roku, a także na podstawie art. 190 pkt. 2, 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku.

Do nadesłanego mi przez Panią prof. AS dr hab. Barbarę Halec – Przewodniczącą Rady Dyscypliny Sztuki Muzyczne Akademii Sztuki w Szczecinie pisma z dnia 30 września 2024 roku informującego o powierzeniu mi funkcji recenzenta w przewodzie doktorskim Pana mgra Dominika Wizjana została dołączona dokumentacja, w tym podlegające ocenie dzieło artystyczne stanowiące płytę *S. Rachmaninov – Suites for Two Pianos* oraz jego opis *Urzeczywistnienie idei współtworzenia interpretacji w duecie fortepianowym na przykładzie Fantaisie Tableaux op. 5 oraz Suity op. 17 Sergiusza Rachmaninowa*.

Sylwetka Doktoranta w świetle złożonej dokumentacji

Złożona przez Pana mgra Dominika Wizjana dokumentacja dorobku, choć niepodlegająca ocenie recenzenckiej, zasługuje na duże uznanie zarówno pod względem zawartości, jak i formy. Tematyczny układ spisu treści daje pełną przejrzystość działań Doktoranta w poszczególnych obszarach artystycznej aktywności wskazując na wybrane tylko, najważniejsze jego zdaniem osiągnięcia. Są wśród nich płyty (DUX, Orchid Classics, KNS Classical), koncerty w latach 2018-2023 (Polska, Dania Niemcy, Kenia, Norwegia, Szwecja, Wielka Brytania, Włochy), nagrody na konkursach pianistycznych (Armenia, Dania, Włochy), udział w spektaklach operowych w charakterze korepetytora. Dokumentacja zawiera ponadto kilka recenzji sylwetki pianistycznej, a także płyt i koncertów. Przedstawiony repertuar wskazuje na wszechstronne predyspozycje pianisty jako solisty,

kameralisty i korepetytora. Przedstawiony wykaz w dużym stopniu obejmuje znaczące i bardzo wymagające pod względem pianistycznym pozycje literatury solowej i kameralnej. Wykaz ów nie znajduje pełnego odzwierciedlenia w programach koncertów, które, jak rozumiem, tylko w części przedstawiają dorobek koncertowy Kandydata.

Ocena dzieła artystycznego

Mgr Dominik Wizjan zgodnie z wymogami ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku, art. 187 ust. 2 jako oryginalne dokonanie artystyczne przedstawił płytę **S. Rachmaninov – Suites for Two Pianos** zrealizowaną w Sali Koncertowej Det Kongelige Danske Musikkonservatorium w Kopenhadze w dniach 19, 20 i 22 marca 2021 roku. Realizatorami nagrania są Federico Mattioli i Marco Pomelli, a wydawcą jest firma Orchid Classics. Pianiście przy drugim instrumencie towarzyszy Marianna Shirinyan – pianistka urodzona w Armenii, która na nagraniu realizuje partię I fortepianu. Na płycie znajdują się następujące utwory:

S. Rachmaninov – Suite No. 1 For Two Pianos Op. 5 "Fantaisie-Tableaux"

1. Barcarolle. Allegretto
2. La Nuit... L'Amour. Adagio Sostenuto
3. Les Larmes. Largo Di Molto
4. Paques. Allegro Maestoso

Suite No. 2 For Two Pianos Op. 17

1. Introduction. Alla Marcia
2. Valse. Presto
3. Romance. Andantino
4. Tarantella. Presto

Poziom zarejestrowanych utworów Sergiusza Rachmaninowa oceniam bardzo wysoko. Dotyczy to zarówno warstwy wykonawczej obojga pianistów, jak również technicznej nagrania. Z satysfakcją odbieram energetykę brzmienia fortepianu – nierozrzedzoną nadmiernym pogłosem. Choć obecna tendencja nagrań idzie często w kierunku odwzorowania pogłosu sali koncertowej, to jednak osobiście (w przypadku odsłuchu muzyki z płyty) opowiadam się za umiarkowanym pogłosem dającym wrażenie dźwięku *skoncentrowanego, bliskiego wykonawcy*. Poprzeczka, jaką postawił sobie Doktorant wynika nie tylko ze stopnia trudności samych dzieł Rachmaninowa, ale też z faktu dostępności ich licznych nagrań dokonanych przez światowej klasy pianistów, a tym samym skłonności odbiorcy do porównań z interpretacjami określanymi często jako *wzorcowe*. Jak widać z dokumentacji fonograficznej Pan Dominik Wizjan nie po raz pierwszy sięga po wymagający repertuar na płycie – na jednej z nich nagrał m.in. 12 etiud op. 25 Fr. Chopina.

Pan mgr Dominik Wizjan (wraz z towarzyszącą pianistką) przedstawił na recenzowanej płycie wyrafinowane dzieła kameralne Sergiusza Rachmaninowa w obsadzie dwufortepianowej. Interpretacje te wpisują się w treść opisu dzieła artystycznego i są żywym odbiciem szczegółowych analiz oraz wynikających z nich wniosków końcowych nawiązujących do tezy postawionej w tytule. Wybrane przez Doktoranta kompozycje, choć nieodległe w czasie swojego powstania, są zupełnie odmiennymi pod względem wyrazowym i stylistycznym kompozycjami, na co wpływ miał zapewne przełom emocjonalny, w tym stan depresji, jaki stał się udziałem Rachmaninowa. Doktorant kwalifikuje duet fortepianowy jako jeden z *najtrudniejszych i najbardziej wymagających gatunków muzyki kameralnej*, a tak określa założenia pracy doktorskiej: *Celem niniejszej pracy doktorskiej jest odnalezienie odpowiedzi na postawione pytania* (badawcze, przypis własny). *zbadać zjawiska*

współtworzenia dzieła muzycznego przez artystów-pianistów oraz jak ich wzajemna interakcja wpływa na ostateczny obraz muzyczny utworów. Wybrane do nagrania utwory, tak różne pod względem formy i treści, stawiają przed wykonawcami wysokie wymagania instrumentalne – techniczne, stylistyczne i wyrazowe. Oczywiście trudno stwierdzić obiektywnie jaka formacja kameralna jest najtrudniejsza. Każda we wzajemnym współtworzeniu niesie ze sobą określone trudności instrumentalne, intonacyjne, oddechowe i in.. Wydaje się, że za szczególnie wymagające można uznać zespoły jednorodne jakim jest omawiany duet fortepianowy (synchronizacja w czasie), czy kwartet smyczkowy (synchronizacja intonacji). Również selekcja i dynamika poszczególnych głosów wymaga innego sposobu ich wyodrębnienia, zróżnicowania.

Płytę otwiera Suita nr 1 op. 5 *Fantaisie-Tableaux* – czteroczęściowy cykl muzycznych obrazów, których kanwą są fragmenty poezji M. Lermontowa, L. Byrona, F. Tiutczewa, A. Chomiakowa. Jest to utwór liryczny, melancholijny, czasem żałobny, jednak nieustannie pozostający w pewnej aktywności emocjonalnej, w którym urzekają śpiewne tematy poddane wariacyjnym opracowaniom i zaopatrzone w bogatą ornamentację. Druga kompozycja zarejestrowana na płycie to będąca dojrzałym dziełem Rachmaninowa również czteroczęściowa Suita nr 2 op. 17, która w swojej ekspresji i wirtuozowskim charakterze czyni ją dalece odmienną od poprzedniej. Wsłuchując się w tą różnorodność nastrojów czuje się wyraźną skłonność kompozytora do napisania koncertu. W utworze tym odnajdujemy bowiem wiele skojarzeń z powstałym w podobnym czasie II koncertem fortepianowym c-moll op. 18. Podobieństwa owe są tak nieprzypadkowe, że słysząc je praktycznie we wszystkich, a szczególnie pierwszych dwóch częściach, koncertu.

Doktorant podjął się bardzo trudnego zadania artystycznego, bowiem suitę na dwa fortepiany Rachmaninowa, a zwłaszcza op. 17 uchodzą za jedne z trudniejszych utworów w literaturze fortepianowej. Współwykonanie Pana mgra Dominika Wizjana obu suit jest na tak wysokim, artystycznym poziomie, że formułowanie jakichkolwiek spostrzeżeń może być tylko kwestią osobistych upodobań, a nie zarzutów wykonawczych. Docenić należy znakomite porozumienie obojga pianistów w zakresie tzw. *pionów*, brzmienia instrumentów, a także koncepcji interpretacyjnej. Jednym z przykładów idealnego zespolenia barwy są fragmenty z 3 części Suity op. 17. Cechy takie jak zgodność artykulacji, panowanie nad czasem, proporcje dynamiczne, balans obu partii, barwa dźwięku, kontrasty, planowanie napięć – wszystko to tworzy wrażenie wykonania nienagannego. Niezależnie od technicznej formy odsłuchu płyta daje pełny komfort szlachetnego wybrzmienia instrumentów. Ich głębia i zakresy dynamiczne otwierają przed słuchaczem przestrzeń symfoniczną. Myślę, że duża też w tym zasługa realizatorów nagrania. Bez wątplenia nagranie jest pokazem znakomitej pianistyki i dojrzałej interpretacji. Staranne, formalno-wykonawcze studium partytury, jak wynika z opisu dzieła, pozwoliło Doktorantowi (wraz z Partnerką) w pełni zrealizować zamysł kompozytora. Wobec wszystkich wymienionych pochwał odrobiną przysłowiowego dziegciu jest wrażenie gry nieco agogicznie statycznej. Odczuwam pewien niedosyt *rubato*, oczywiście gustownego, szlachetnego, takiego, które nadałoby temu wykonaniu więcej energii, dynamizmu – ogólnie mówiąc charakteru *agitato*. Z dużym uznaniem odnoszę się do szczegółowych analiz zamieszczonych w pracy ukazujących wzajemne oddziaływanie pianistów. Doktorant już na przykładzie pierwszych taktów Suity op. 5 ukazuje zależność naprzemiennego prowadzenia głosów (również w zakresie tempa) i w praktyce realizuje to w sposób zgodny z przyjętą koncepcją. Zresztą analizy obu utworów przeprowadzone są z dużą dokładnością i starannością. W samej jednak interpretacji (w moim odczuciu) brakuje większego tzw. *pazura emocjonalnego*, pewnej wzajemnej *provokacji* do gry jeszcze bardziej ofensywnej. Słuchając tej muzyki, chciałoby się czasami *wyłączyć* analizę niewątpliwie perfekcyjnego, *intelektualnego zgrania* i ulec naturalnej, spontanicznie poprowadzonej słowiańskiej frazie. Myślę, że zaprezentowane zdolności wykonawcze Kandydata tym

bardziej dają recenzentowi pokusę, by powyższe uwagi zgłosić. W perspektywie oceny całości nagrania najbardziej podobają mi się części finałowe obu cykli.

Wykonanie Pana mgra Dominika Wizjana jest potwierdzeniem jego nietuzinkowych umiejętności pianistycznych, w tym wrażliwości na wartość estetyczną, emocjonalną. Sugestywna interpretacja jest zapewne wynikiem starannego badania tekstu, co pozwoliło m.in. wyłapać redakcyjne uchybienia. W grze Pana Wizjana słychać dużą swobodę poruszania się w estetyce utworów rosyjskiego kompozytora. Słowa uznania należą się również towarzyszącej przy I fortepianie pianistce – Pani Mariannie Shirinyan, utytułowanej Artystce, mającej na swoim koncie koncerty z tak monumentalnymi dziełami Rachmaninowa jak III Koncert fortepianowy d-moll op. 30 czy Rapsodia na temat Paganiniego op. 43. Jej współudział w nagraniu dzieła doktorskiego mgra Dominika Wizjana bezsprzecznie miał niebagatelny wpływ na proces współtworzenia istic artystycznych kreacji. Śmiem twierdzić, że doświadczenia pianistki związane z repertuarem Rachmaninowa były inspiracją dla Doktoranta i pomagały w dotrzymaniu kroku podczas przygotowywania płyty. Z satysfakcją stwierdzam, że wielokrotne słuchanie nagrania sprawiało mi za każdym razem dużą przyjemność.

Ocena części opisowej

Część opisowa pracy doktorskiej nosi tytuł *Urzeczywistnienie idei współtworzenia interpretacji w duecie fortepianowym na przykładzie Fantaisie Tableaux op. 5 oraz Suity op. 17 Sergiusza Rachmaninowa* i składa się ze wstępu, dwóch rozdziałów, zakończenia oraz wielojęzycznej bibliografii (materiały nutowe, publikacje, źródła internetowe) i mieści się na 91 stronach. Praca została złożona również w wersji angielskiej. Układ pracy jest dość *minimalistyczny*, jego główną część stanowią bowiem wyłącznie dwa rozdziały opisujące w kolejności charakterystykę i problematykę wykonawczą dwóch nagranych suit. Oczywiście zgodnie z ustawą, według której realizowany jest ów przewód, to dzieło artystyczne jest dominantą pracy doktorskiej w przypadku, gdy nie ma ona formy pisemnej. Taka sytuacja dotyczy reprezentowanej dyscypliny – sztuki muzyczne. Oczywiście doktorant sam określa rozmiar części opisowej i nie ma w tym zakresie żadnych wymagań czy ograniczeń.

We wstępie Autor omawia rodowód duetu fortepianowego, a właściwie formacji klawiszowych poczynając od wirginału poprzez klawikord, klawesyn wskazując jednocześnie na swoisty deficyt tego rodzaju literatury w przeciwieństwie do licznie powstałych utworów na cztery ręce. Przechodząc do omawiania obu suit Doktorant, tytułem wstępu do każdej z nich, naświetla pokrótce sylwetkę kompozytora oraz kontekst historyczny, środowiskowy, kulturalny powstania dzieł z akcentem na prawykonania samego Rachmaninowa. Doktorant podejmuje szczegółową, bogato ilustrowaną przykładami analizę nagranych utworów, pośród której znajdujemy nawiązania do postawionych wcześniej pytań badawczych tj.: 1. *Jaka jest budowa formalna opisywanych utworów?* 2. *Jakie są podobieństwa i różnice opisywanych utworów?* 3. *Jak rozłożona jest relacja współbrzmienia pomiędzy partią I a II fortepianu?* 4. *Czy partie obu fortepianów tworzą jeden obraz muzyczny?* Analiza powyższa ma swoją reasumpcję w postaci tabeli zawierającej wykaz cech formalnych, stylistycznych, wykonawczych oraz programowych dzieł Rachmaninowa. Próbę uzasadnienia tezy postawionej w tytule znajdujemy również w zakończeniu. Czy odbiorca uzyskuje odpowiedzi na postawione kwestie? Należy docenić niewątpliwe zaangażowanie Doktoranta w proces badawczy dzieł Rachmaninowa, o czym świadczy bardzo rozbudowany i jednocześnie żmudny opis formalny, stylistyczny i interpretacyjny (w tym techniczny). Z opisu tego wynika wiele pożytecznych spostrzeżeń, własnych rozwiązań dotyczących pedalizacji, artykulacji, aplikatury, dynamiki, wyrazu artystycznego, które w większości są w zgodzie

z moją wizją interpretacji. Z całą pewnością część opisowa przedstawia jej Autora jako świadomego artystę, który trafnie postrzega nie tylko problemy techniczne obu cykli, ale też właściwie odczytuje styl i emocje. Tak jak wspomniałem wcześniej praca ma dość zwięzłą konstrukcję, która w obrębie dwóch rozdziałów owej *laboratoryjnej* analizy pozwala na bieżąco umieszczać komentarz odwołujący czytelnika do istoty pracy. W moim odczuciu brakuje jednak rozdziału – punktu kulminacyjnego, który byłby kompendium wniosków odpowiadających założeniom pracy. Wydaje się, że zastosowane w opisie analizy powinny być tylko środki do uzasadnienia tezy głównej. Również zakończenie w takim ujęciu pracy jest niewyczerpujące. Mimo to uważam, że Doktorant poza wysokimi umiejętnościami instrumentalnymi wykazał się bogatą wiedzą teoretyczną, logiką myśli i komunikatywnością. To, czym najbardziej przekonuje Pan Dominik Wizjan to profesjonalna kameralistyka, która przede wszystkim sprowadza się (jak czytamy w opisie dzieła) do *doskonałego rozumienia się w duecie i wzajemnego wyczuwania intencji, a także emocji, jak również dokładnego nakreślenia idei ukształtowania każdej z fraz*. Praca napisana jest w sposób świadczący o pełnej swobodzie formułowania myśli i poprawnym operowaniu językiem. Strona techniczna, w tym edycyjna nie budzi zastrzeżeń. Starannie opracowane zostały przypisy w liczbie 95 (nie wszystkie mają swoje odzwierciedlenie w bibliografii), a także stosownie dobrane zostały przykłady nutowe – 64. Dostrzegłem drobne usterki interpunkcyjne.

Konkluzja

Na podstawie przeprowadzonej analizy dzieła artystycznego w postaci płyty CD *S. Rachmaninov – Suites for Two Pianos* oraz jego opisu *Urzeczywistnienie idei współtworzenia interpretacji w duecie fortepianowym na przykładzie Fantaisie Tableaux op. 5 oraz Suity op. 17 Sergiusza Rachmaninowa* stwierdzam, że Pan mgr Dominik Wizjan posiada nieprzeciętne umiejętności pianistyczne, dysponuje znakomitym warsztatem, ale też wrażliwością, która stawia jego sztukę wykonawczą na bardzo wysokim, artystycznym poziomie. Jego dotychczasowy dorobek stanowi wartościowy wkład w rozwój reprezentowanej dyscypliny – sztuki muzycznej. Bogata, ukierunkowana i świadoma działalność artystyczna Doktoranta stanowi część polskiej kultury muzycznej. Doktorant rozwiązał zagadnienie artystyczne w stopniu, który w części opisowej budzi pewien niedosyt treści. Niemniej opisane powyżej cechy artystyczne, ale też niewątpliwy potencjał naukowy wskazuje na wystarczające kwalifikacje do samodzielnej pracy badawczej, artystycznej i pedagogicznej. Kandydat spełnia tym samym wymagania art. 187 ust. 1 i 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku i uzasadnia nadanie Jemu stopnia doktora sztuk muzycznych.

Pracę doktorską Pana mgra Dominika Wizjana przyjmuję.

